

5. ОДЕРЖАННЯ ХАБАРА

Хабарем називається незаконна винагорода посадовій особі за вчинення або невчинення нею в інтересах того, хто дає хабар, певних дій, які посадова особа може чи повинна була вчинити з використанням наданої їй влади чи посадового становища.

За ст. 168 КК кваліфікується одержання незаконної винагороди лише посадовою особою. Одержання незаконної винагороди робітниками підприємств, установ чи організацій, які не є посадовими особами (ч. 1 ст. 164 КК), за виконання ними роботи чи надання послуг, що входять в коло їх службових обов'язків, кваліфікується за ст. 155² КК.

Незаконне одержання працівником державної установи чи організації, який не є посадовою особою, в будь-якому вигляді матеріальних благ чи вигід майнового характеру у значному розмірі (на суму, що у 0,5 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян) за виконання чи невиконання будь-яких дій з використанням службового становища кваліфікується за ст. 191² КК.

У тих випадках, коли працівники, що не є посадовими особами, отримують ту чи іншу оплату, застосовуючи обман чи зловживаючи довір'ям, і цим заподіюють державі або громадській організації істотної шкоди, їх дії за відсутності ознак розкрадання кваліфікуються за ст. 87 КК.

Не можуть кваліфікуватися за ст. 168 КК дії приватних осіб, які видавали себе за посадових осіб або самовільно присвоїли собі звання представника влади або посадової особи (ст. 191 КК). Якщо вчинені при цьому суспільно небезпечні діяння мають ознаки самостійних злочинів, то дії винного треба кваліфікувати за сукупністю злочинів за ст. 191 і відповідною статтею КК (наприклад, ст. 83 або ст. 143 КК)^[1].

За ст. 168 КК кваліфікуються також дії працівників, які тимчасово виконують обов'язки посадової особи, хоч би і за усним розпорядженням керівника, який правомочний давати

такі розпорядження, якщо ці працівники одержали хабар у зв'язку з виконанням і використанням цих тимчасових обов'язків.

Хабар — це незаконна винагорода, якою можуть бути лише майнова цінність, гроші або послуги майнового характеру. Вигоди або послуги немайнового характеру (характеристики, рекомендації, рецензії і т. ін.) не можуть визнаватися хабарем. У постанові в конкретній справі Пленум Верховного Суду України роз'яснив, що хабар завжди має матеріальний, майновий характер, але предметом хабара можуть бути не тільки гроші чи речі, що передаються посадовій особі у власність, а й інші матеріальні права і послуги, до яких належить, зокрема, право користування житлом. У справі було встановлено, що Шавло одержав однокімнатну квартиру за відпуск поза чергою директорові заводу "Ковкий чавун" двох меблевих гарнітурів, а також одного меблевого гарнітура — голові завкому профспілки цього ж заводу. Отже, визнавши правильною кваліфікацію дій Шавло за ч. 1 ст. 168² КК, Пленум Верховного Суду України, зазначив, що хабарем може бути і право користування житлом

[ii]

Як роз'яснив Пленум Верховного Суду України, оскільки злочин, передбачений ст. 168 КК України, є корисливим, предмет хабара має виключно майновий характер. Ним можуть бути майно (гроші, матеріальні цінності), право на майно (документи, які надають право на отримання майна, надання права користуватися майном або вимагати виконання зобов'язань тощо), будь-які дії майнового характеру (передача майнових вигод, відмова від них, відмова від прав на майно, безоплатне надання послуг майнового характеру, санаторних чи туристичних путівок, проведення будівельних чи ремонтних робіт тощо).

Послуги, пільги і переваги, які не мають матеріального змісту (похвальна характеристика чи виступ у пресі, надання престижної роботи тощо), не можуть визнаватися предметом хабара. Одержання послуг, пільг чи переваг такого характеру може розцінюватися як інша (некорислива) заінтересованість при зловживанні владою чи посадовим становищем і за наявності для того підстав має кваліфікуватися за відповідною частиною статті 165 КК України.

Склад злочину, передбаченого ст. 168 КК України, є не лише тоді, коли посадова особа одержала хабар для себе особисто, а й тоді, коли вона одержала його для близьких їй осіб (родичів, знайомих тощо). При цьому не має значення, як фактично було використано предмет хабара.

Дача хабара полягає в передачі посадовій особі матеріальних цінностей, права на майно чи вчинення на її користь дій майнового характеру за виконання чи невиконання дії, яку та повинна була виконати з використанням посадового становища. Склад цього злочину буде не тільки тоді, коли хабар передається за вчинення певних дій в інтересах того, хто дав хабар, але й тоді, коли його передано в інтересах інших фізичних чи юридичних осіб.

Дача і одержання хабара у вигляді майна, збут і придбання якого утворює самостійний склад злочину (вогнепальної зброї, крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів або вибухових речовин, холодної зброї, наркотичних засобів, отруйних або сильнодіючих речовин тощо), становить сукупність злочинів і кваліфікується за відповідною частиною ст. 170 чи ст. 168 і відповідною статтею Кримінального кодексу України, яка передбачає відповідальність за збут чи придбання цих предметів^[iii].

Закон не визначає мінімального розміру хабара, оскільки непідкупність посадових осіб, авторитет державного або громадського апарату управління руйнуються і при малозначній цінності хабара. Тому одержання хабара на незначну суму або речі незначної цінності не може бути визнане малозначним у розумінні ч. 2 ст. 7 КК.

Взагалі треба зазначити, що при посяганнях на власність (розкрадання державного, колективного або приватного майна) ступінь суспільної небезпечності діяння прямо пропорційна цінності, вартості викраденого. При одержанні хабара такої залежності немає, оскільки хабар не предмет злочину, а знаряддя. Тому і розмір, цінність хабара не є наслідком злочину, не є заподіяною шкодою, а знаряддям заподіяння суспільно небезпечної шкоди^[iv].

Одержання хабара припускає, що посадова особа отримує винагороду за вчинення або невчинення будь-яких дій по службі з використанням прав і повноважень, тобто за зловживання владою чи посадовим становищем в інтересах того, хто дає хабар.

Головне в хабарництві, в дачі і одержанні хабара є підкуп посадової особи для вчинення нею дій з використанням своїх владно-посадових повноважень. Підкуп посадової особи полягає в тому, що вона за винагороду вчинює: а) посадові дії, тобто дії з використанням посадових повноважень (незаконно видає ордер на квартиру, видає

пільговий кредит, звільняє від відповідальності тощо); б) посадову бездіяльність, тобто не вчинює дій, які вона була зобов'язана згідно зі своїм посадовим статусом виконати (не контролює, не викриває незаконні дії хабародавця чи інших осіб, не притягує до відповідальності тощо).

Об'єктом чи предметом торгу при хабарництві є посадові дія чи бездіяльність. Хабародавець купує у посадової особи його посадові дію-бездіяльність або посадова особа продає хабародавцеві свою дію-бездіяльність. Тому для визнання певного діяння хабарництвом необхідно встановити, що винагороду одержує особа, яка діє з використанням своїх владних чи посадових повноважень. Не може визнаватись хабарництвом одержання винагороди за дії, вчинені без використання посадових повноважень, або за дії, які вчинюються не посадовою особою, а фахівцем-професіоналом, зокрема лікарем, юристом і педагогом. Якщо до слідчого прийшов громадянин і дав йому винагороду за юридичну консультацію з питань, не пов'язаних з його діяльністю, то в діях слідчого немає складу злочину, передбаченого ст. 168-КК. Але якщо слідчий за винагороду вніс зміни у матеріали кримінальної справи, яку він розслідує, то він вчинив злочин, передбачений ст. 168 КК.

Так само і лікар, що одержав винагороду за ефективне лікування чи добре ставлення до хворого, злочину не вчинив, але якщо він одержав винагороду за незаконно виданий листок тимчасової непрацездатності, то в його діях є склад злочину, передбачений ст. 168 КК.

Отже, для кваліфікації хабарництва важливо у кожному випадку встановити і довести — діяла певна особа як посадова, як фахівець чи як приватна особа.

У постанові Пленуму Верховного Суду України від 7 жовтня 1994 р. "Про судову практику в справах про хабарництво" роз'яснюється, що відповідальність за одержання хабара настає лише за умови, що посадова особа одержала його за виконання (невиконання) таких дій, які вона могла або повинна була виконати з використанням наданої їй влади або організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських повноважень, або хоч не мала повноважень вчинити відповідні дії, але завдяки своєму посадовому становищу могла вжити заходів до вчинення їх іншими посадовими особами.

Одержання посадовою особою незаконної винагороди від підлеглих чи підконтрольних осіб за покровительство чи потурання, вирішення на їх користь питань, що входять до її

компетенції, також кваліфікується як одержання ха-бара.

Дії винних слід визнавати дачею і одержанням хабара і в тих випадках, коли умови одержання матеріальних цінностей або послуг хоч і спеціально не обумовлювалися, але учасники злочину усвідомлювали, що хабар передається і одержується з метою задовольнити ті чи інші інтереси особи, яка його дає.

Оскільки виконання чи невиконання посадовою особою відповідних дій перебуває за межами об'єктивної сторони цього злочину, відповідальність за одержання хабара настає незалежно від того, до чи після вчинення цих дій було одержано хабар, був чи не був до вчинення цих дій він обумовлений, виконала чи не виконала посадова особа обумовлене, збиралася чи ні вона його виконувати.

Якщо скоєні посадовою особою у зв'язку з одержанням хабара дії самі є злочинними (посадовий підлог, зловживання владою чи посадовим становищем тощо), вчинене кваліфікується за сукупністю злочинів^[v].

Для кваліфікації діяння за ст. 168 КК не має значення за що було одержано хабар:

— за вчинення дій, які посадова особа могла вчинити з використанням наданих їй посадою повноважень;

— за невчинення дій, які посадова особа була зобов'язана вчинити на вимоги служби;

— за вчинення правомірних (легальних) чи неправомірних (нелегальних) дій;

— за вчинення дій, які посадова особа мала намір вчинити або які вона не мала наміру вчинювати чи може і зовсім не могла їх вчинити;

— за вчинення дій до чи після одержання хабара. Але за ст. 168 КК діяння кваліфікується лише в тому випадку, коли винагорода передається посадовій особі за вчинення або невчинення конкретних дій. Незаконне одержання посадовою особою винагороди не за конкретні дії (бездіяльність), а "на всякий випадок", за загальне доброзичливе ставлення не визнається одержанням хабара. Не може кваліфікуватися за ст. 168 КК і корисливе зловживання посадовою особою своїми посадовими повноваженнями, що було поєднане з незаконним одержанням від громадян певних сум за виконання різного роду побутових послуг робітниками підприємства чи організації, при якому посадова особа отримує не винагороду за вчинення чи невчинення нею певних дій, а свою частку із загальної виручки.

Не визнаються хабарництвом і не кваліфікуються за ст. 168 або ст. 170 КК дії посадових осіб, які викрали за попереднім зговором групою осіб державне або колективне майно або гроші і одержали з цього свої частки викраденого.

Одержання хабара завідомо за рахунок коштів державної чи громадської організації (підприємства) кваліфікується за сукупністю злочинів як розкрадання державного чи колективного майна (ст. 84 КК) та одержання хабара (ст. 168 КК).

Для кваліфікації злочину за ст. 168 КК не має значення обумовленість хабара, тобто, чи було одержання хабара обумовлено попередньою домовленістю між посадовою особою і особою, яка дала хабар, про вчинення чи невчинення посадовою особою певних дій. Відповідальність за ст. 168 КК настає як за хабар-підкуп, коли хабар було отримано посадовою особою до вчинення обумовлених дій, так і за хабар-винагороду, коли хабар передається посадовій особі після вчинення нею обумовлених дій.

Такий висновок ґрунтується на тому, що і хабар-винагорода підриває авторитет демократичних інститутів держави, дезорганізує нормальну роботу органів влади і управління, негативно впливає на моральний стан суспільства і взагалі руйнує політику держави, оскільки про вчинення посадовою особою обумовлених хабарем дій, по-перше, стає відомо певному колу осіб, а по-друге, за таким станом речей посадова особа очікує і сподівається на винагороду за вчинення чи невчинення певних дій.

Злочин, передбачений ст. 168 КК, вважається закінченим з моменту, коли посадова особа прийняла хоч би й частину хабара. Якщо ж посадова особа вчинила певні дії, спрямовані на одержання хабара, але не одержала його з причин, які не залежали від її

волі, вчинене кваліфікується як замах на одержання хабара за статтями 17 і 168 КК^[vi].

Як замах на одержання хабара кваліфікуються дії посадової особи, яка одержала хабар від особи, щодо якої справу закрито у зв'язку з її заявою про дачу хабара за відсутністю в її діях складу злочину (вона заявила в правоохоронні органи про пропозицію дати хабар і діяла під їх контролем з метою викрити хабарника). В такому разі в діях особи немає складу злочину^[vii], тому не можна вважати її особою, яка дала хабара. За таких обставин дії посадової особи, спрямовані на одержання хабара, не можна вважати закінченими, оскільки немає хабародавця

[viii]

Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 168 КК, має суттєві особливості. Кваліфікація дачі і одержання хабара значною мірою залежить від змісту умислу осіб, які вчиняють ці злочини. Якщо особа, даючи посадовій особі незаконну винагороду, з тих чи інших причин не усвідомлює, що вона дає хабар (наприклад, у зв'язку з обманом чи зловживанням довір'ям), вона не може нести відповідальність за дачу хабара, а посадова особа — за одержання хабара. Дії останньої за наявності до того ж підстав можуть кваліфікуватися як зловживання владою чи посадовим становищем, обман покупців чи замовників, шахрайство тощо.

Дії посадової особи, яка, одержуючи гроші чи інші цінності начебто для передачі іншій посадовій особі у вигляді хабара, мала намір не передавати їх, а привласнити, треба кваліфікувати не за ст. 168 КК, а за відповідними частинами статей 143 і 165 КК як шахрайство і зловживання владою чи посадовим становищем, а за наявності до того підстав — і за відповідними частинами статей 19, 17 та 170 КК України (підмовництво до замаху на дачу хабара). Особа, яка в такому випадку передала гроші чи цінності, вважаючи, що вона дає хабар, несе відповідальність за замах на дачу хабара.

Одержання хабара у великому розмірі або посадовою особою, яка займає відповідальне становище, або за попереднім зговором групою осіб, або повторно, або поєднане з вимагательством хабара вважається вчиненим за обтяжуючих обставин і кваліфікується за ч. 2 ст. 168 КК.

Згідно з ч. 4 ст. 164 КК діяння кваліфікується за ч. 2 ст. 168 КК за ознакою одержання хабара у великому розмірі, якщо цей розмір у два з половиною і більше разів перевищує

неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Пленум Верховного Суду України роз'яснив найбільш складні питання оцінки розміру хабара і кваліфікації дій винних за ознакою великого розміру одержаного хабара. Щоб правильно кваліфікувати злочин, предмет хабара має отримати грошову оцінку в національній валюті України. Грошову оцінку предмета хабара необхідно визначити і у випадках, коли у вигляді хабара було передано майно, яке той, хто дав хабар, з тих чи інших причин не купував (викрадене майно, подарунок, знахідка тощо). При визначенні вартості предмета хабара слід виходити з мінімальних цін, за якими в даній місцевості на час вчинення злочину вільно можна було придбати річ чи отримати послуги такого ж роду і якості.

За змістом закону, не об'єднане єдиним умислом одержання кількох хабарів, кожен з яких не перевищує встановленого неоподатковуваного мінімуму доходів громадян, не може кваліфікуватися як одержання хабара у великому (особливо великому) розмірі, навіть якщо загальна їх сума перевищує ці розміри^[ix]. У зв'язку з цим послідовне одержання одного хабара у великому, а другого — в особливо великому розмірах кваліфікується за сукупністю злочинів, тобто за частинами 2 і 3 ст. 168 КК.

Якщо ж умисел при одержанні кількох хабарів був спрямований на одержання хабара у великих чи особливо великих розмірах (наприклад, у випадках систематичного одержання хабарів на підставі так званих такс або у формі поборів, данини тощо), дії винного кваліфікуються як одержання хабара у великому чи особливо великому розмірі.

Якщо при умислі посадової особи на отримання хабара у великому або особливо великому розмірі з причин, що не залежали від її волі, нею було отримано лише частину обумовленого хабара, то її дії треба кваліфікувати як замах на одержання хабара у великому чи особливо великому розмірі^[x].

Згідно з ч. 2 ст. 165 КК посадовими особами, які займають відповідальне становище, вважаються особи, визнані законом (ч. 1 ст. 164 КК) посадовими і посади яких згідно зі ст. 25 Закону України "Про державну службу" належать до третьої, четвертої, п'ятої та шостої категорій, а також судді, прокурори і слідчі^[xi]. Безпідставно були віднесені до посадових осіб, які займають відповідальне посадове становище, наприклад, начальник відділу оподаткування малих підприємств і кооперативів державної податкової інспекції району, начальник відділення міліції [

- xii] , керуючий відділенням державного спеціалізованого комерційного Ощадбанку
- [xiii] , завідуючий відділом із земельних ресурсів і земельної реформи міської Ради народних депутатів
- [xiv] .

При кваліфікації діяння за ч. 2 ст. 168 КК за ознакою вчинення його за попереднім зговором групою осіб треба мати на увазі, що хабарництво завжди вчинюється кількома особами, воно не може бути вчинене одноособово, однією особою. У вчиненні хабарництва беруть участь принаймні двоє: той, хто бере, і той, хто дає хабар. У деяких випадках у хабарництві є й посередники.

Хабар кваліфікується як одержаний групою осіб за попереднім зговором, якщо у вчиненні злочину як співвиконавці брали участь дві і більше посадові особи, які домовилися про спільне одержання хабара як до, так і після надходження пропозиції про дачу хабара, але до його одержання.

Співвиконавцями слід вважати посадових осіб, які одержують хабар за виконання чи невиконання дій, які кожен з них міг чи повинен був виконати з використанням посадового становища. Для кваліфікації одержання хабара, як вчиненого групою осіб за попереднім зговором, не має значення, як були розподілені ролі між співвиконавцями, чи всі вони повинні були виконувати або не виконувати дії, обумовлені з тим, хто дав хабар, чи усвідомлював той, хто дав хабар, що в одержанні хабара бере участь кілька посадових осіб. Злочин вважається закінченим з моменту, коли хабар прийняв хоч би один із співучасників.

Розмір одержаного групою осіб хабара визначається за загальною вартістю одержаних цінностей чи послуг. Якщо хабар одержано у великому або особливо великому розмірі, кожен з учасників злочину, якщо він знав про це, несе відповідальність за одержання хабара за цих кваліфікуючих ознак, навіть якщо розмір одержаного ним особисто не є великим або особливо великим.

Посадова особа, яка одержала хабар без попередньої домовленості з іншою посадовою особою, а після цього передала їй частину одержаного як хабар, несе відповідальність

за сукупність злочинів — за одержання і дачу хабара.

Повторне одержання хабара як кваліфікуюча ознака ч. 2 ст. 168 КК є в діях посадової особи тоді, коли вона одержала хабар два рази, двічі, від двох чи більше осіб. Одержання хабара кваліфікується за ч. 2 ст. 168 КК за ознакою повторності як в разі одержання хабара від різних осіб за вчинення (чи невчинення) в інтересах кожної з них окремої дії, так і в разі різночасного одержання двох хабарів від однієї особи за вчинення (чи невчинення) в її інтересах різних, окремих (двох чи більше) дій. Хабар кваліфікується як одержаний повторно і в тому випадку, коли один з двох епізодів був замахом на одержання хабара.

Згідно з ч. 5 ст. 164 КК повторним у статтях 168—170 КК визнається злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених цими статтями. Як зазначив Пленум Верховного Суду України, одержання хабара кваліфікується як вчинене повторно тоді, коли особа вчинила два і більше разів будь-який з цих злочинів і притягується за це до відповідальності. Якщо ж особа, хоч і вчинила раніше відповідний злочин, але була у встановленому законом порядку (в тому числі і з підстав, передбачених ч. 3 ст. 170 КК) звільнена від кримінальної відповідальності, то кваліфікувати її дії за ознакою неодноразовості не можна.

Оскільки ця ознака охоплює як перший, так і наступні злочини, кваліфікувати перший злочин додатково ще й за ч. 1 статей 168, 169 чи ст. 170 КК не потрібно. Це не стосується тих випадків, коли одні злочини були закінчені, а інші — ні, і випадків, коли особа одні злочини вчинила як виконавець, а інші — як організатор, підмовник чи пособник. У таких випадках незакінчені злочини і злочини, які особа вчинила не як виконавець, слід кваліфікувати з посиланням на відповідну частину ст. 17 чи ст. 19 КК.

Одночасне одержання посадовою особою хабара від кількох осіб кваліфікується як вчинене повторно тоді, коли хабар передається за вчинення кількох різних дій в інтересах кожної особи, яка дає хабар, а посадова особа усвідомлює, що вона одержує хабар від кількох осіб.

Одержання посадовою особою в кілька прийомів одного хабара за виконання чи невиконання обумовлених з тим, хто дає хабар, дій, кваліфікується як продовжуваний злочин. Кваліфікувати у таких випадках дії за ознакою повторності не можна^[xv].

Вимагательством хабара називається вимога посадовою особою хабара під погрозою вчинити або невчинити з використанням влади або посадового становища таких дій, які можуть завдати шкоди законним інтересам того, у кого вимагають хабар.

Вимагательством хабара визнається також поставлення того, у кого хабар вимагається, в такі умови, за яких він змушений дати хабар, щоб запобігти настанню шкідливих наслідків для його прав і законних інтересів (ч. б ст. 164 КК).

Як вимагательство кваліфікується також вимога посадової особи дати їй винагороду за задоволення законного прохання, яке вона була зобов'язана і мала можливість виконати.

Вимагательством хабара може бути визнана будь-яка вимога під загрозою заподіяти шкоду і будь-яким правоохоронним інтересам. Це може бути, зокрема, погроза звільнити з роботи, виселити з квартири, відмовити у прописці тощо.

Не утворює кваліфікуючої ознаки ч. 2 ст. 168 КК вимагательство хабара вимога посадової особи дати їй винагороду за вчинення правомірних дій (наприклад, притягнути до кримінальної відповідальності за вчинений особою злочин, виселити з квартири, що була зайнята самоправно, звільнити з роботи на законних підставах і т. ін.).

Якщо одержання хабара не було поєднане з погрозою вчинити дії по службі, які можуть завдати шкоди законним інтересам хабародавця, то діяння не можна кваліфікувати за ч. 2 ст. 168 КК за ознакою вимагательства хабара. Так, безпідставно були кваліфіковані за ч. 2 ст. 168 КК дії В. Він працював дільничним інспектором РВВС і пізно ввечері на вулиці міста затримав З., який стріляв з ракетниці. За непритягнення З. до адміністративної відповідальності В. одержав від З. хабар в сумі 2000 крб.

Президія обласного суду, розглянувши справу, визнала кваліфікацію дій В. за ч. 2 ст. 168 КК необґрунтованою, оскільки З. передав хабара В. з метою запобігти застосуванню до нього засобів впливу за допущені правопорушення. Його законні права й інтереси порушені не були, у зв'язку з чим президія пере кваліфікувала дії В. з ч. 2 на ч. 1 ст. 168 КК^[xvii].

Не можуть кваліфікуватися за ч. 2 ст. 168 КК як вимагательство хабара дії посадової особи, яка одержала від громадян гроші або майно внаслідок зловживання цією посадовою особою своїми посадовими повноваженнями або обманом. Наприклад, необгрунтовано були кваліфіковані за ч. 2 ст. 168 КК дії Л., який, працюючи інспектором відділу дізнання, пропонував громадянам, щодо яких проводилася перевірка стосовно вчинення ними правопорушень, заплатити штраф. Для цього Л. складав фальшиві постанови про стягнення штрафу і пропонував громадянам розписуватися в них. Отже Л. не вимагав хабарів, а, зловживаючи посадовими повноваженнями, за допомогою обману, одержував від громадян гроші під виглядом штрафів. Тому його дії треба кваліфікувати як шахрайство і зловживання владою за ч. 2 ст. 143 і ст. 165 КК.

У випадках, коли особа, у якої вимагали хабар, не дивлячись на вчинення щодо неї дій, спрямованих на те, щоб примусити її дати хабар, з тих чи інших причин хабар не дала, дії посадової особи, яка вимагала хабар, залежно від конкретних обставин справи слід кваліфікувати як готування до одержання хабара шляхом вимагательства чи замах на вчинення цього злочину.

Одержання хабара в особливо великому розмірі або посадовою особою, яка займає особливо відповідальне становище, кваліфікується за ч. 3 ст. 168 КК.

Особливо великим розміром хабара згідно з ч. 4 ст. 164 КК визнається такий, що в сім з половиною і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Посадовими особами, які займають особливо відповідальне становище, вважаються особи, зазначені у ч. 1 ст. 9 Закону України "Про державну службу", та особи, посади яких відповідно до ст. 25 цього ж закону належать до першої і другої категорій (ч. 2 ст. 164 КК).

Кваліфікуючі ознаки, що характеризують підвищену су-спільну небезпечність одержання хабара (вимагательство, великий чи особливо великий розмір хабара, відповідальне становище посадової особи, яка одержала хабар), інкри-мінуються за вину і співучасникам, якщо ці обставини охоплювалися їх умислом. Разом з тим співучасникам не інкримінуються обставини, які стосуються особи іншого співучасника (повторність).

Дії особи, яка одержала один хабар за ознак, передбачених у частинах 2 і 3 ст. 168 КК, кваліфікуються лише за ч. 3 цієї статті. При цьому в мотивувальній частині вироку слід вказати всі кваліфікуючі ознаки злочину.

Одержання хабара здебільшого вчинюється у сукупності з розкраданням державного або колективного майна, спекуляцією, підробкою документів, порушенням правил торгівлі та деякими іншими злочинами.

Одержання посадовою особою у вигляді хабара завідомо викрадених державних чи громадських коштів кваліфікується за сукупністю злочинів, передбачених статтями 84 і 168 КК.

Дії посадових осіб, винних у продажу спекулянтам товарів чи інших предметів завідомо для спекуляції або у перепродажу в системі торгівлі прийнятих від них предметів спекуляції за одержання хабара, кваліфікуються за статтями 19, 154 та 168 КК як пособництво спекуляції і одержання хабара^[xvii].

Дії посадових осіб підприємств торгівлі або підприємств громадського харчування, які відпускають спиртні напої з порушенням правил торгівлі за хабар, кваліфікуються за статтями 168 і 155³ КК^[xviii].

Видача посадовою особою за хабар необхідних фальшивих документів для призначення пенсії кваліфікується за сукупністю статей 19, 83, 168 та 172 КК.

[i] Див.: Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. — С. 591.

[ii] Див.: Практика прокурорського надзора при розгляді судами кримінальних справ. — С. 383—385.

[iii] Див.: пункти 5—8 постанови Пленуму Верховного Суду України від 7 жовтня 1994 р. "Про судову практику в справах про хабарництво" // Постанови... — С. 151—152.

[iv] Див.: *Коржанский Н.И.* Кваліфікація слідчим посадовими діяннями. — С. 39.

[v] Див.: пункти 3 і 4 постанови Пленуму Верховного Суду України "Про судову практику в справах про хабарництво" від 7 жовтня 1994 р. // Постанови... — С. 151.

[vi] Див.: п. 11 постанови Пленуму Верховного Суду України від 7 жовтня 1994 р. // Постанови... — С. 153.

[vii] Див.: п. 24 постанови Пленуму Верховного Суду України від 7 жовтня 1994 р. // Постанови... — С. 157.

[viii] Див.: ухвала судової колегії в кримінальних справах Верховного Суду України від 22 листопада 1994 р. в справі Т. // Практика судів України в кримінальних справах. 1993—1995. — С. 147—149; ухвала судової колегії Верховного Суду України від 31 жовтня 1995 р. у справі Н. // Там само. — С. 185—187.

[ix] Див.: ухвала судової колегії в кримінальних справах Верховного Суду України від 31 жовтня 1995 р. в справі П. // Практика судів України у кримінальних справах. 1993—1995. — С. 177—179.

[x] Див.: пункти 14 і 15 постанови Пленуму Верховного Суду України від 7 жовтня 1994 р.

// Постанови... — С. 154.

[xi] Див : ухвала судової колегії в кримінальних справах Верховного Суду України від 11 січня 1994 р. в справі Б. // Практика судів України в кримінальних справах. 1993—1995. — С. 153—155.

[xii] Див.: ухвала судової колегії в кримінальних справах Верховного Суду України від 1 серпня 1995 р. в справі С. // Там само. — С. 168—169.

[xiii] Див.: ухвала судової колегії в кримінальних справах Верховного Суду України від 25 квітня 1995 р. // Там само. ~ С. 180—182.

[xiv] Див.: ухвала судової колегії в кримінальних справах Верховного Суду України від 15 вересня 1994 р. у справі Т. // Там само. — С. 150—152.

[xv] Див.: п. 16 постанови Пленуму Верховного Суду України від 7 жовтня 1994 р. // Постанови... — С. 154—155.

[xvi] Див.: постанова президії Одеського обласного суду від 22 грудня 1993 р. в справі В. // Практика судів України а кримінальних справах. 1993—1995. — С. 155—157.

[xvii] Див.: п. 10 постанови Пленуму Верховного Суду України "Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за спекуляцію" від 25 червня 1982 р. // Постанови... — С. 138—139

[xviii] Див.: п. 12 постанови Пленуму Верховного Суду України "Про практику застосування судами України законодавства, спрямованого на подолання пияцтва і алкоголізму, викоренення самогонваріння" від 11 жовтня 1985 р. // Там само. — С. 127